

УДК 007:304:070

ФІЛОСОФІЧНА ПУБЛІЦИСТИКА

Мацей Уліта

*Вища школа інформатики і управління в Жешуві,
вул. Сухарського, 2, 35-225, Жешув, Польща, e-mail: mulita@wsiz.rzeszow.pl*

У статті розглядається проблема сенсовності публіцистичного слова, філософського з'ясування власної позиції людини, місійної ролі мас-медіа.

Ключові слова: публіцистика, філософія, моральні засади, сенс, відкритість, щирість, місійна роль мас-медіа.

Видається, що публіцист не повинен писати без сенсу. Але часто трапляється, що слова багатьох публікацій перетворюються на безсенсовне белькотіння, або, що гірше, — графоманство. Пошук сенсу не є легким завданням. Над цією проблемою дискутують вже понад 2000 років. Зокрема, цим займається філософія. У новітню добу ефективні результати дає поєднання філософії і публіцистики.

Мета нижче поданого тексту — з'ясувати специфіку філософської публіцистики. Беремо до уваги, що в деяких текстах якісних видань знаходимо глибину постановки питань і аргументації. Оминаємо мас-медіа, розраховані на масового читача, — отже, з надто поверховим підходом до справи і примітивною стилістикою. Важливою є місійність преси, радіо, телебачення. Мистецтво полягає на створенні й усвідомленні для себе ролі й напрямку пізнання. Як писав понад 100 років тому професор Грабовський, — “людина, яка перестає пізнавати, відстає у розвитку”. Сучасний світ обмежує **ресурси людності**. Адже з нею нерозривно пов'язаний світ вартостей, тобто моральних засад. Певна річ, важко говорити про цінності, якщо дійсність “прагматизується”^{*}. Дійсність, в якій нині функціонуємо, стала дослідницьким полігоном. Проблема полягає в тому, що експерименти на цьому полігоні можуть мати важкі наслідки, оскільки це експерименти на живому організмі, до того ж — нашому власному. Тим, що повинно бути для нас найбільшою вартістю, є наше існування, про якість якого свідчить, між іншим те, як пораджуємо собі з доступною нам дійсністю. Йдеться про вартість, якою є сенс. Ми повинні віднайти своє місце “**тут і тепер**”. Усвідомивши собі, що найбільшим гріхом є марнування часу, мусимо знайти в собі сили стати активантом у житті. У певному сенсі маємо народитися знову.

Спираючись на тексти англійського мислителя Джона Раскіна і на підставі праці Йоланти Брах-Чайни, сконструюємо своєрідний декалог повторного народження людини, її адаптації до світу:

© Уліта М., 2011

^{*} На маргінесі додаю, що прагматизм з'явився дуже давно і міцно утвердився у житті.

По-перше, — “Моральні засади є маскою, що приховує нездатність прийняти світ” [2; 125]. Людина, яка живе в системі власних обмежень, закриває вікно у світ різними заміниками. Одними з них є власне моральні засади. Незалежно від того, з якою етичною системою ототожнюємо себе, вона має насправді небагато спільного з дійсністю за нашим вікном. І хоча буваємо настільки еластичними, щоб скеровувати моральність згідно з актуальним напрямом вітру, однак боїмося перевірити, чи наш моральний стрижень є настільки міцним, щоб протиснутися на світ і втримати рівень.

По-друге, — “Висмикування з дійсності фрагментів спричинене розпачливою боротьбою розуму за розпізнавання світу (...). Кожний фрагмент світу, який нам вдається розпізнати чи виявити, засвідчує нашу самоволлю і щораз більше дезорієнтує” [2; 9-10].

Ми постійно шукаємо якийсь вихідний пункт. Однак кожний відірваний фрагмент нашого обмеженого існування збентежує.

По-третє, — “Те, що нам відкривається, є лише малим фрагментом подій, які відбуваються у світі, тому нічого не можна відкидати, бо в тісному, з усяди обмеженому обширі буття не багато можемо пізнати” [2; 69].

Крім того, що не можемо заакцептувати нашу “нішу”, водночас не можемо сприйняти промені світла, що оминають нас. Замружуємо очі і виявляється, що...

По-четверте, — “Основу нашого існування становить щоденність. Оскільки факт існування переживаємо як надзвичайно важливий, огортає нас здивування, коли усвідомлюємо, що це існування ґрунтується на дрібниціях” [2; 72].

Загублені в очікуванні на ВЕЛИКІ події та вчинки, які невідомо хто має здійснити, часом, підкреслюю, — часом, вдається нам усвідомити навколишню буденність, лише не вміємо зробити з цього висновки. Але не все втрачено, оскільки...

По-п’яте, — “Особливо впливають на щоденну підсвідому діяльність почуття. Буденність може здесяткувати їх непомітно” [1; 81].

Однак у всьому можна “щось” знайти, якщо навчимося дивитися на світ очима дитини. Можна також опанувати важке мистецтво реалізації всього... — наче б це було востаннє. Важливо оцінити вартості речей, діянь. Цього можна навчитися і в школі, і в університетах, а також від дітей. Принагідно: діти увесь свій фізичний та інтелектуальний потенціал скеровують на одну мету, начебто від неї залежить доля світу. Раскін власне орієнтував нас на повернення до “чистоти споглядання”, бо ж світ дитини — прекрасний. Щоб досягти його, мусимо “навчитися любити щоденність, яка містить у собі красу” [3; 24].

Радіти з “малих речей” — це іє ліки від смутку буденності. Тобто радість, красу і сенс можна знайти усяди. Вистачить **бажати** — **вміти** — **дивитися**.

По-шосте, — “Чи уся наша цивілізація не є шарпаниною, яка полягає на відтинанні пазурів природі”? [2; 101].

Ми завжди будемо жертвами особистої мегаломанії. Вважаємо себе здобувачами Усесвіту, господарями Землі, вживаємо також інші, необґрунтовані епітети. Безперестанку експлуатуємо (читай — *знищуємо*) природу під прапором глобального розвитку. Це виглядає смішно, бо ми самі — її частка, творіння Боже.

По-сьоме, — “(...) стан відкритості означає уможливлення всього. (...) Відкритість є чистою потенційністю, виявом згоди з різномірністю світу” [2; 32].

Але багатоманітність світу не стосується розфрагментованих “ніш”. Якщо вдасться зробити перший крок у напрямку світу поза нашою “нішею”, наступні кроки стануть набагато легшими. Вистачить на хвильку відмовитися від самозаглиблення і бажати, оскільки...

По-восьме, — “(...) щоб щось почути, треба самому замовкнути” [2; 11].

Парадоксально можна сказати: щоб “щось” побачити, треба заплющити очі. Треба ігнорувати права науки, яка претендує на непомильність. Загалом не треба знати, щоб бачити. Певна річ, знання потрібні, але вони мусять узгоджуватися з ментальною свободою, вмінням забувати. Це звільняє від нав’язаних наукою сенсів. Отже,...

По-дев’яте, — “Легко збагнути, що кожний з нас є “нішею” дійсності. Не лише для інших, але й для себе. Світ розривається у тому місці, яким ми є” [3; 185]. Це апогей самоусвідомлення і водночас крах автономності. Відтак можна розпочати нову пригоду у світі поза. Можна почати думати про повернення, так, аби замкнути коло. Тоді це не безсенсовний шлях, де все починається від початку. З кожним витком знаємо і відчуваємо більше, але, що найважливіше, — інакше. Тоді побачимо, що...

По-десяте, — “Те, що існує, залишається у сутінках ніші” [3; 181].

Мусимо ширше глянути на світ, погодитися з ним. Тоді можливо, зрозуміємо, що все від початку було нам дане, ми не вміємо побачити. Лише тоді, коли світ “поза” дається нам взнаки і забажаємо повернення, зрозуміємо. ”Морок ніші” роз’ясниться не суто через інтелект, але через духовне переживання. Лише тоді відчуємо своє існування.

Правда, якої потребуємо, є нашим “приватним сенсом, вербалізацією і маніфестацією індивідуалізму, власного “я”, пошуку власного способу розуміння дійсності. Не можемо уподібнюватися до тих, які лише повторюють думку критиків, авторитетів.

Запрошую до інтелектуальних мандрів країною уявлень і можливостей, в якій відображені у слові дороговкази можуть бути інтерпретовані згідно з розумінням кожної людини. І це, власне, збагачує філософічну публіцистику.

Варто підкреслити, що певною перешкодою для філософії, — аби вона зайняла належне місце у свідомості сучасної людини, — є те, що її винесли на п’єдестал (певною мірою слушно) і оточили аурою магічної таємничості, а також передали у “власність” науковій номенклатурі. Тому й “вивітряється” мудрість, яка впливає з подиву над світом.

Власне, постає питання, де знаходиться межа нашого впливу на світ? Ставлення людини до оточення і навпаки є проблемою філософічної природи, тому важко сподіватися на остаточне знаходження правди. Але **в одному можемо бути абсолютно впевненими** — **злісне слово не стане тілом**. Та ще й нас нині заливає потік слів, і це вже навіть не “третя хвиля”, радше втрачаються будь-які шанси порятуватися на Арараті. Окрім цього, нині слова одержують нові значення. Плеоназми, тавтологія і фразеологічні зв’язки вже не вирішують справи. Від певного часу місією “словотворців” (радше: змісто-пусто-творців) стало надання нових значень існуючим словам. Найдивнішою справою є те, що оперуємо словами, значення яких не вдалося нам з’ясувати в процесі “цивіліза-

ційного розвитку”. Йдеться про слова “толерантність”, “правда”, “справедливість” та ін.

Однак, за порядком. Маємо справу з різними дисфункціями і дуже ускладненими абераціями. Це наступна сфера словотворчого домінування. Свого часу вважали: якщо щось назване, то перестає бути страшним. Нині може скластися враження, — якщо щось назване, то стає повністю контрольованим тими, хто називає речі. Фахівці фірм і політичних партій дійшли до німого порозуміння, яке має на увазі, що споживач-дебіл, чи zdeформована особистість. І тому найбільше мене дивує той факт, що люди перестають **бажати**. Тим часом цей стан свідомості має стати настільки важливим процесом, що без нього наше буття **людиною** стає дискусійним. Певна річ, не йдеться про бажання прозаїчне. На рівні людства мотивація діяльності, прагнення збагнути сенс і вийти на вищі орбіти мислення, почування й дії стає фундаментальною проблемою. Навіщо я живу? Що хочу досягнути? Ось чому світоглядна (філософічна) публіцистика має допомогти людині знайти сенс свого життя як особистості, як одиниці спільноти (нації), як представникові роду людського. Щирість публіциста, відтак, набирає вирішального значення.

Якщо фактично слово окреслює нас самих, то обґрунтованою стає модифікація старої приповідки — як тебе чують, так тебе бачать. Отже, варто присвятити більше часу й енергії (бажання), аби зрозуміти, про що і як ми говоримо. Значення слів змінюються разом з прогресом, розвитком людини. Такі зміни зрозумілі. Інші виникають з потреб, що їх називають вищими. Додатково мусимо врахувати молодіжний мовний бунт і “мови спеціальні”. Ще один приклад — політична мова, мета якої брутально очевидна.

Пониження якості публічного життя (певна річ, — і публіцистики) є результатом непорозуміння щодо суті демократії фальшивого розуміння рівності. Як результат, маємо неухильне пониження моральних стандартів. Старовинна демократія, що її підносять до небес, стосувалася вузької, елітарної групи повноправних громадян, які вирішували долю загалу. Нині ж повноправним громадянином є кожен, кому виповнилося 18 років. Не маючи нічого проти рівності як такої, варто наголосити, що люди повинні мати рівний доступ до всіх аспектів життя і їх треба трактувати поважно. Водночас люди є різними. Сучасна ж демократія, форсуючи фальшивий егалітаризм, формує нереальний образ світу, який для значної групи громадян вкладається у формулу “**мені належить** те саме і стільки ж, що й іншим”. Це веде до дегенерації особистості. Ось чому мас-медіа, зборюючи усі несправедливості і потакаючи найнижчим інстинктам широкого кола споживачів інформації, продукують, смакуючи, сенсацію за сенсацією. І таким чином, **місійна роль мас-медіа** перетворюється на кпини. Через це потерпають моральні стандарти, оскільки така презентація світу поглиблює поділ на “нас” та “їх”, чи “інших”, або ж нав’язується рівність, що веде до розламів і напруження.

Не можу зрозуміти неприйняття елітарності. Рівно ж не можу збагнути, чому “**критерій компетентності**”, що його запропонував Платон, так важко приживається у сучасному світі? [4].

Видається, що маніпулювання не конче є абсолютним злом. Більшість повідомлень — завуальована комунікація. Маскування стає результативним, коли журналіст несвідомо пробує нам нав’язати певні постулати в ім’я добра. Але хто знає, що для нас добре? Родичі, школа, колеги, священник, поліція, уряд,

суд та інші чинники? Можемо зважитися на висновок, що живемо не в культурі слова, а в культурі маніпуляції. Ми просякнуті нею.

Філософська публіцистика саме й повинна не ковзати поверхнею, а сягати до джерел, у глибину буття. Володіємо засобами, що уможливають збагнути нашу й чужу суть, ба — можемо словом діяти як ножем. Однак питання, що виникає принагідно, є набагато важливішим: чи у сучасному, забіганому й поверховому світі знайдеться місце для філософії? Очевидно, — не академічної, а олюдненої та освоєної. Відтак, **макротекст дослідницького характеру мусить знайти чільне місце принаймні у якісних виданнях**. Власне, значна кількість польських щоденних газет, тижневиків, часописів авторитетні саме як опінієтворчі видання. Однак цього замало, адже рівень освіти загалом неухильно знижується. Отже, і споживачі інформації, і творці текстів потрапляють у зачароване коло “попиту, який породжує пропозицію”. Медійні продукти, як результат, за формою — “осучаснені”, а за змістом — стають усе плиткішими. “Прагматизація” змісту публікацій перетворює мас-медіа на товар явно низького гатунку. Але ж так звана атракційність не має нічого спільного з публіцистикою як формою незгасності людського духу.

Висновки

Сенс, що його шукаємо, присутньо зв’язаний з нашою індивідуальністю і на чийхось потребах не прагне зосереджуватися. Дехто вважає, що сенс нам непотрібний, оскільки непогано функціонуємо у “дочасності”, яка не потребує ширшого контексту. Проте, на нашу думку, без чітко окресленого сенсу буття стає невиразним. У такому разі маємо оманливий світ без наснажуючих ідей — а вони якраз і визначають тенденції розвитку світу. Тож, якщо вартості домінуватимуть у текстах журналістів, найприйнятнішим способом “освоєння” філософії стане філософська публіцистика. Щоб вона стала зрозумілою (отже потрібною), доконечно потрібно формувати наступні покоління у дусі захоплення мудрістю.

Додамо, що тематику **філософської публіцистики** ми з’ясовували у “Дядька GOOGLE”. За 0.04 секунди віднайдено 25 сторінок з таким гаслом. Виявляється, що 8 з них стосуються того самого тексту, автором якого є Тадеуш Школуца (Tadeusz Szkoluta) з Люблінського університету імені Марії Кюрі-Склодовської. Два стосуються текстів, розміщених в “Aspektach Filozoficzno-Prozatorskich”, тобто спеціального видання. Решта — переважно фрагменти текстів власне філософів. Одна адреса особливо цікава [5]. Це сторінка професора філософії, який презентує список майже 300 власних праць, серед яких частина — під гаслом “публіцистика філософська”. Однак тільки один текст репрезентує певне видання. А саме “Газету Виборчу” — “Філософ і офіцер (посмертні спогади про Джона Воткінса)

Варто замислитися над кількома питаннями:

1. Філософська публіцистика стала цариною зацікавлень філософів, що закономірно;
2. Кількість читачів таких текстів доволі обмежена, бо ж домінує академічний підхід;
3. Масові медіа слабо зацікавлені публікацією подібних текстів.

Отже, якщо не звернемося до аналізу довкілля і поглибленого історичного тла подій, прогностичного аспекту, філософська публіцистика буде й надалі рідкісним явищем сучасної медіасфери. Незважаючи на те, що людям пере-

важно байдужий цілісний світ, відтак фрагментарність явищ і злива інформації “без руля і вітрил” витворює світоглядний хаос, — обов’язком публіцистики залишається орієнтир: бути володарем народних дум, почувань, мрій. Ідея, що нею керуюся, — заохочення до мислення і пошуку таких життєвих орієнтирів, аби буття людиною, — щось таки означала. Щоб світ, в якому живемо, не був зловорожим простором, наповненим незрозумілими правами, вказівками, заборонами, мусимо мріяти про чудовий світ, який викликатиме подив й змушуватиме до рефлексії. Світ, в якому філософія стане автентичним відображенням мудрості, а філософічна публіцистика матиме більше читачів, ніж учасників наукових конференцій.

Слід активізувати наукові пошуки, щоб виразно скристалізувати понятійний апарат світоглядної публіцистики, засяг і суть філософічного трактування складних явищ буття. Інтелектуальної оснащеності тут замало. Плитка й здегуманізована масова культура віддавна має альтернативу — поглиблений пошук істини.

1. Benson Arthur, Ch., Ruskin, A Study in Personality, London 1911.
2. Brach-Czaina Jolanta. Szceliny istnienia. Warszawa, 1992.
3. Morris William Art and the Beauty of the Earth. Londyn, 1998.
4. Platon Panstwo z dodaniem siedmiu ksiąg praw tom 1 i 11 przel. W. Witwicki, Warszawa, 1958.
5. www.chmielewski.uni.wroc.pl/spispub.html

PHILOSOPHICAL JOURNALISM

Macej Ulita

University of Information Technology and Management in Rzeszow,

Sucharskiego Str. 2, 35-225, Rzeszow, Poland

Tel. office: +48 17 866 11 80

E-mail: mulita@wsiz.rzeszow.pl

The article considered a problem of sense of publicistic text, philosophical clarification of human’s own position and missionary role of mass media.

Key words: publicism, philosophy, moral principles, sense, openness, sincerity, missionary role of the media.

ФИЛОСОФСКАЯ ПУБЛИЦИСТИКА**Мацей Улита**

Высшая школа информатики и управления в Жешуве,
ул. Сухарского, 2, 35-225, Жешув, Польша
Тел. оф.: +48 17 866 11 80

E-mail: mulita@wsiz.rzeszow.pl

Рассмотрена проблема смысла публицистики, честного слова, философского наполнения собственных позиций человека, миссионерской роли масс-медиа.

Ключевые слова: публицистика, философия, моральные принципы, открытость, искренность, миссионерская роль масс-медиа.

Стаття надійшла до редколегії 30.09.2011

Прийнята до друку 06.11.2011